

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ

ТОВСТЯК МАРІЯ МИХАЙЛІВНА

УДК 378.22:005.91-051(043.3)

**ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ СТРУКТУРУВАННЯ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОГО
МАТЕРІАЛУ ДИСЦИПЛІН З МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ**

13.00.09 – теорія навчання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Харків – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
ГРИНЬОВА Марина Вікторівна,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка,
декан природничого факультету

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
ЖЕРНОВНИКОВА Оксана Анатоліївна,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди,
професор кафедри математики

кандидат педагогічних наук
РЕНДЮК Сергій Петрович,
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка, старший викладач кафедри
вищої та прикладної математики

Захист відбудеться «07» червня 2018 року о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.053.04 у Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди за адресою: 61002, м. Харків, вул. Алчевських, 29, ауд. 216.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди за адресою: 61168, м. Харків, вул. Валентинівська, 2, ауд. 214-Б.

Автореферат розісланий «05» травня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. А. Штефан

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасний освітній процес являє собою основу подальшого розвитку суспільства, виступаючи як цілісна система, підпорядкована психолого-педагогічним, соціальним, культурним, економічним, науково-технічним вимогам сьогодення, що потребує для свого ефективного функціонування науково обґрунтованого, забезпеченого кваліфікованими фахівцями менеджменту.

Законами України «Про освіту» (2017 р.), «Про загальну середню освіту» (1999 р., зі змінами до 2017 р. вкл.), «Про вищу освіту» (2014 р.) визначено вагомую роль управління освітою в забезпеченні її ефективності, спроможності вирішувати основоположні завдання суспільства, створювати підґрунтя для розвитку всіх галузей господарства, націленого на досягнення Україною європейського рівня.

Національною стратегією розвитку освіти в Україні до 2021 року актуалізовано в якості найбільш значущих цілей найближчого десятиліття підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти для громадян нашої держави відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки, забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними задатками, здібностями, потребами на основі навчання впродовж життя. Усе окреслене вимагає, насамперед, забезпечення вітчизняної системи освіти висококваліфікованими управлінськими кадрами, підготовленими у відповідності з найбільш прогресивними вітчизняними та світовими тенденціями. Адже саме професіоналізм управлінця, його компетентність як менеджера бачиться головною умовою успішного функціонування освітньої галузі на всіх її рівнях.

Проблема управління освітнім процесом традиційно розглядається вітчизняними і зарубіжними дослідниками у контексті вирішення актуальних завдань функціонування окремих закладів і системи освіти в цілому. Управлінських аспектів у освіті торкалися І. Зязюн, В. Караковський, А. Макаренко, М. Пирогов, В. Сухомлинський, С. Шацький, Є. Ямбург. Теоретичне підґрунтя сучасного менеджменту в освіті складають праці Н. Коломинського, Л. Карамушки, С. Королюк, О. Мармази, В. Маслова, Н. Мойсеюк, В. Пікельної, Є. Хрикова та ін. У новому ракурсі проблема почала вивчатися з офіційним освоєнням спеціальності «Управління навчальними закладами» на освітньо-кваліфікаційному рівні «магістр». Наукові пошуки у галузі підготовки освітнього управлінця здійснюють В. Берека, М. Гриньова, А. Губа, Г. Єльнікова, Л. Задорожна-Княгницька, В. Луговий, В. Луначек, Л. Карамушка, О. Коберник, В. Кремень, О. Мармаза, Л. Мартинець, Л. Кравченко, О. Отич, Т. Сорочан, Є. Хриков та ін. Більшість досліджень стосуються загальнопедагогічних засад підготовки менеджера, формування її змісту відповідно до сучасних умов, розвитку особистісних якостей майбутніх управлінців тощо, меншою мірою торкаючись дидактичних аспектів освоєння навчальних дисциплін, які складають основу процесу фахової підготовки в цій галузі.

Разом із тим, необхідність забезпечення якості цього процесу в системі вищої освіти ставить перед науковцями низку завдань, пов'язаних із оптимізацією навчання майбутнього менеджера, підвищенням результативності вивчення базових дисциплін, що закладають основи його успішної професійної діяльності і подальшого особистісно-професійного розвитку. Зокрема, дослідницький інтерес становлять дидактичні засади структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти, його раціональна організація. У контексті професійної підготовки фахівця з менеджменту освіти досконале з психолого-педагогічної точки зору структурування змісту навчального матеріалу базових дисциплін виступає не лише як засіб досягнення локального навчального результату, а й створює можливості для всебічного розвитку особистості майбутнього менеджера, його творчого мислення, інноваційного потенціалу, мотивації до постійного професійного самовдосконалення, сприяє опануванню відповідного інструментарію, необхідного для кваліфікованого управління освітнім процесом.

Проблеми структурування змісту навчального матеріалу, яке забезпечує ефективність його дидактичної презентації та, як наслідок, підвищує рівень результативності навчання, розглядаються дидактикою на всіх освітніх рівнях і мають багатовікову історію (В. Вахтеров, А. Дістервег, Я.-А. Коменський, К. Ушинський та ін.). Сучасні підходи до їхнього вирішення, пов'язані насамперед зі специфікою нинішнього періоду, що визначається фахівцями як інформаційний через величезні потоки доступної індивідуальній інформації та постійно зростаючі можливості для її передачі, представлені в роботах І. Андрощука, С. Бутакова, С. Вітвицької, О. Жерновникової, В. Жигір'я, І. Журавльова, Л. Зоріної, Л. Дольнікової, О. Дубасенюк, М. Ломонової, О. Нечипорук, Р. Олійника, С. Рендюка, М. Фіцули, Б. Фуртак, О. Цупової, В. Чайки, В. Шаталова, Г. Шишкіна та ін.

Проте аналіз практики управлінської діяльності в освітній галузі, наукові пошуки у сфері підготовки та професійної діяльності менеджера освіти акцентують сьогодні наявність низки взаємопов'язаних суперечностей, що ускладнюють вирішення проблеми формування й подальшого вдосконалення професійної компетентності такого фахівця. Це, насамперед, суперечності між:

- вимогами щодо ефективного освітнього менеджменту в контексті сучасних економічно-культурних змін в українському суспільстві та недостатньою кількістю кваліфікованих кадрів, здатних до успішного професійного саморозвитку та адаптації в нових умовах діяльності;

- наявністю потужних інформаційних ресурсів у сфері підготовки і професійної діяльності освітнього управлінця і обмеженими можливостями щодо їхнього практичного використання при викладанні дисциплін з менеджменту освіти;

- необхідністю досконалого структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти та відсутністю наукового обґрунтування дидактичних засад цього процесу.

Актуальність окресленої проблеми, недостатнє її вивчення, необхідність усунення виявлених суперечностей зумовили вибір теми дослідження «**Дидактичні засади структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти**».

Зв'язок теми дослідження з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації є плановою в структурі науково-дослідницької роботи кафедри педагогічної майстерності та менеджменту Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка в межах теми «Сучасний досвід та інновації у формуванні педагогічної майстерності майбутнього вчителя, менеджера навчального закладу та фахівця з управління проектами» (протокол № 1 від 31.08.2010 р.).

Тему дисертації затверджено вченою радою Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (протокол № 4 від 25 листопада 2013 року) та рішенням бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 10 від 17 грудня 2013 року).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні дидактичних засад, розробленні та експериментальній перевірці технології структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. На основі аналізу наукової літератури схарактеризувати цілі, завдання та функції вивчення дисциплін з менеджменту освіти у вищій школі.

2. З'ясувати сутність та ступінь дослідженості проблеми структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти.

3. Виокремити дидактичні засади структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти та розробити на їхній основі відповідну технологію.

4. Обґрунтувати критерії, показники та рівні результату вивчення дисциплін з менеджменту освіти та здійснити експериментальну перевірку розробленої технології.

Об'єкт дослідження – вивчення дисциплін з менеджменту освіти у вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження – технологія структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти на виокремлених дидактичних засадах.

Методи дослідження. Для реалізації завдань дослідження було використано загальнонаукові та спеціальні методи, адекватні його темі й меті:

– *теоретичні*: вивчення та аналіз наукової літератури з проблеми дослідження для з'ясування ступеня розробки проблеми; порівняння, систематизація та узагальнення наукових положень, викладених у наукових працях, із метою визначення дидактичних засад та розробки технології структурування навчального матеріалу з менеджменту освіти;

– *емпіричні*: проведення індивідуальних та групових бесід зі студентами та викладачами, аналіз творчих робіт студентів з метою з'ясування особливостей їхньої мотивації до вивчення дисциплін з менеджменту освіти в цілому та поаспектно; методи діагностування особистісних якостей та вмінь, необхідних для успішної навчальної та управлінської діяльності (спостереження, анкетування, тестування, вивчення продуктів навчальної діяльності, метод експертних оцінок) – для з'ясування рівневої динаміки навчального результату в ході вивчення дисциплін з менеджменту освіти, фіксації змін у процесі формувального експерименту; педагогічний моніторинг, що дозволив поетапно відстежувати динаміку досліджуваних процесів; педагогічний експеримент – для перевірки ефективності розробленої технології структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти;

– *методи математичної статистики* (статистична обробка результатів дослідно-експериментальної роботи) задля здійснення об'єктивного аналізу емпіричних даних, а також для підтвердження вірогідності й надійності результатів формувального експерименту.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота в межах дослідження проводилася у Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка (м. Кропивницький) та Чернігівському національному педагогічному університеті імені Т.Г. Шевченка.

При здійсненні експериментального дослідження було задіяно 478 студентів, з яких було сформовано експериментальну групу (240 чоловік) та контрольну групу (238 чоловік).

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягають у тому, що *вперше*:

на підставі вивчення результатів вітчизняних та зарубіжних досліджень *виокремлено* дидактичні засади структурування змісту навчальних дисциплін з менеджменту освіти (методологічні підходи: системно-структурний, особистісний, компетентнісний, акмеологічний, праксеологічний; принципи: єдності загального й окремого, теорії і практики; оптимальності; етапності; самоосвітньої зорієнтованості; поліфункціональності; відкритості; продуктивного самовираження);

обгрутовано критерії (мотиваційно-цільовий, когнітивно-діяльнісний та аналітично-проективний), виокремлено показники (зацікавленість, обізнаність, самостійність, особистісно-професійне самопрогнозування) та описано рівні (елементарний, низький, середній, високий) навчального результату вивчення дисциплін з менеджменту освіти;

уведено до наукового обігу поняття «навчальне співуправління», що означає в контексті досліджуваної проблеми спосіб організації взаємодії викладача і студентів при вивченні дисциплін з менеджменту освіти, за якого студенти частково перебирають на себе функції викладача в управлінні аудиторною чи самостійною роботою в межах виконання програмних завдань дисципліни;

на основі визначених дидактичних засад структурування змісту дисциплін з менеджменту освіти *розроблено та експериментально перевірено* технологію структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти «Менеджмент в освіті» та «Менеджмент загальноосвітнього навчального закладу», яка включає концептуально-цільовий; змістовий; процесуальний; оцінно-результативний компоненти і відображає специфіку дисциплін з менеджменту освіти як теоретичної і практичної основи професійного і особистісного розвитку майбутнього менеджера.

Уточнено поняття «структурування змісту навчального матеріалу», «дисципліни з менеджменту освіти», «дидактичні засади структурування дисциплін з менеджменту освіти», що дало змогу підсилити понятійний апарат педагогічної науки;

подальшого розвитку набули ідеї щодо формування особистісно-професійних якостей майбутнього освітнього менеджера до управлінської діяльності засобами вивчення дисциплін з менеджменту освіти; щодо особливостей взаємовпливу компонентів навчання в дидактичному середовищі вищої школи; щодо специфіки здійснення процедури структурування навчального матеріалу в контексті професійної підготовки фахівця з освітнього менеджменту.

Практичне значення дослідження полягає у:

- з'ясуванні та узагальненні вимог до структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти як відображення професійних запитів щодо підготовки освітнього управлінця;
- розвитку форм і методів організації навчального процесу дисциплін з менеджменту освіти, зокрема, з застосуванням тактики навчального співуправління аудиторною та самостійною роботою;
- удосконаленні процесу структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти засобами розробленої технології;
- розробці критеріально-діагностичного апарату для перевірки ефективності розробленої технології структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти.

Результати дослідження *впроваджено* в практику навчально-виховного процесу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (довідка № 01-06/63 від 17.03.2017), Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка (довідка №37 від 12.09.2017), Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (м. Кропивницький) (довідка № 523-20-34 від 01.09.2017).

Матеріали дослідження *доцільно використовувати* в ході вивчення курсів «Менеджмент в освіті», «Менеджмент загальноосвітніх навчальних закладів» та інших дисциплін з менеджменту освіти у закладах вищої освіти, у системі підвищення кваліфікації управлінців освітньої галузі, для роботи з резервом управлінських кадрів навчальних закладів, при написанні підручників та методичних посібників, курсових та магістерських робіт.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні положення та результати дослідження були оприлюднені на конференціях і семінарах різних рівнів: «Наукові здобутки студентів і магістрів – освіті XXI століття» (Полтава, 2012); «Технології управління освітніми закладами» (Полтава, 2012); «Управління організацією навчально-виховного процесу в середній і вищій школі» [Присвяченій пам'яті А. С. Макаренка] (Полтава, 2012); «Проблеми відтворення та охорони біорізноманіття України» (Полтава, 2012); «Методика викладання природничих дисциплін у вищій і середній школі» [XX Каришинські читання] (Полтава, 2013); «Викладання релігійної історії та християнської етики в загальноосвітніх закладах». (Полтава, 2013); «Теоретико-практична спадщина А.С. Макаренка в контексті євроінтеграційних тенденцій вітчизняної освіти» (Полтава, 2014), «Професійна свобода особистості у вимірах гуманістичної спадщини Антона Макаренка та Івана Зязюна» (Полтава, 2015); «Педагогіка і психологія: методика та проблеми практичного застосування» (Запоріжжя, 2016); «Інноваційний університет і лідерство: сучасні виклики, концепти, моделі» (Полтава, 2016).

Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (2012-2017 рр.).

Публікації. Основний зміст дисертації висвітлено у 11 одноосібних наукових публікаціях, серед яких: 6 статей у фахових наукових виданнях (з них 1 у зарубіжному періодичному виданні), 5 – у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота містить анотацію, вступ, три розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел (248 найменувань, із них 7 – іноземною мовою) і 5 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 233 сторінки, з них основного тексту 182 сторінки. Дисертація містить 6 таблиць і 8 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження обраної теми, визначено його мету, завдання, об'єкт, предмет, окреслено комплекс використаних дослідницьких методів, розкрито наукову новизну та практичну значущість роботи, відображено відомості про експериментальну базу дослідження та апробацію його результатів, подано інформацію про публікації та їхню кількість, дані про структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі «**Структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти як педагогічна проблема**» розкрито цілі, функції та завдання дисциплін з менеджменту освіти в процесі підготовки освітнього менеджера у вищій школі; з'ясовано ступінь розроблення проблеми структурування змісту навчального матеріалу у дидактичних дослідженнях загалом та щодо змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти зокрема.

Структурування змісту навчального матеріалу дисципліни з менеджменту освіти, як організаційно-змістової підсистеми в системі професійної підготовки освітнього управлінця, потребує уточнення запитів, які стоять загалом перед цією підготовкою і перед досліджуваними дисциплінами зокрема.

З'ясовуючи сучасні вимоги до професійної підготовки менеджера освіти, відзначаємо складність цього процесу, пов'язану з баченням такого фахівця як високоосвіченої особистості, наділеної лідерськими якостями, з високорозвиненими інтелектуальними, творчими й організаторськими здібностями, який враховує в діяльності вимоги до себе як до педагога, науковця-дослідника, координатора творчого пошуку та конструктивних взаємин у колективі як учителів, так і учнів, менеджера проектів та інновацій, ініціатора прогресивних змін тощо.

Належний рівень підготовки професіонала, покликаного відповідати такому широкому спектру різнопланових вимог, неможливо забезпечити поза здійсненням науково обґрунтованого, систематизованого, технологічно оснащеного формування всебічно розвиненої особистості, здатної не лише використовувати здобуті знання у професійній діяльності, а й постійно їх поповнювати як із зовнішніх джерел, так і шляхом осмислення і теоретичного узагальнення свого професійного досвіду, а також продукуючи професійно значущу інформацію на основі власного науково-методичного пошуку. Забезпечення передумов такого формування вважаємо стратегічною метою вивчення дисциплін з менеджменту освіти, що конкретизуються, творчо осмислюються і розвиваються безпосередньо в освітньому процесі низкою тактичних і більш дрібних – оперативних – цілей.

Кожна навчальна дисципліна виконує низку функцій, що виокремлюють її в цілісній системі підготовки майбутнього фахівця. Для дисциплін з менеджменту освіти такими функціями були визначені наступні: теоретико-пізнавальна, світоглядна, культурологічна, аксіологічна, професійно-аналітична, компаративна, соціальна, дослідницька, проєктивно-організаційна, акмеологічна, особистісно-розвивальна. Вони реалізуються засобами конкретного навчального змісту завдяки вирішенню системи завдань, які трансформують цей зміст у систему взаємопов'язаних дій, що спрямовані на досягнення навчального результату, окресленого метою вивчення дисципліни.

Одним із загальноновизнаних засобів підвищення ефективності процесу навчання залишається структурування змісту навчального матеріалу, що відкриває найбільш раціональні шляхи до його засвоєння. Маючи своїм орієнтиром загальні закономірності, властиві навчанню, процес структурування змісту навчального матеріалу враховує також низку чинників, що накопичуються й диференціюються відповідно до рівня освіти й сприяють утворенню нових навчальних дисциплін.

Займаючись виявленням шляхів підвищення ефективності навчання, більшість дослідників так чи інакше торкаються проблеми структурування змісту навчального матеріалу. Її розглядав у своїх працях Я.-А. Коменський,

згодом – вітчизняні педагоги XIX – початку XX ст. В. Вахтеров, П. Корф, Т. Лубенець, М. Пирогов, К. Ушинський та інші. На сучасну українську педагогіку мають значний вплив пошуки у цій сфері польських дидактів Ч. Купісевича, В. Оконя, К. Сосницького, російських дослідників П. Ерднієва, І. Журавльова, Л. Зоріної, І. Лернера, Ш. Ганеліна, Т. Шамової та ін. Проте в Україні склалася своя когорта вчених, зацікавлених цією проблемою: В. Бондарь, С. Гончаренко, Л. Дольнікова, М. Ломонова, В. Лутфуллін, О. Нечипорук, В. Онищук, І. Осадченко, В. Устінова, Б. Фуртак, О. Цубова, В. Чайка та ін.

Структурування змісту навчального матеріалу розглядається дослідниками в нерозривному зв'язку з аналізом психологічної структури процесу учіння, компонентами якого є цілі, завдання, зміст, мотиви, способи дій та їхні результати. Воно традиційно пов'язувалося, насамперед, з пошуком шляхів забезпечення ефективності навчання учнів загальноосвітньої школи, усуванням їхніх навчальних перевантажень, розвитком обдарованості тощо, проте для вищої школи ця проблема також стоїть досить гостро і активно досліджується, зокрема, з огляду на необхідність методичного забезпечення самостійної роботи студентів, розвитку дистанційної освіти, оптимізації використання навчального часу студентів та поліпшення навчальних результатів у контексті професійної підготовки. Значний внесок до цього ресурсу підвищення якості вищої освіти і української освіти в цілому доклали і вчені, що працюють у царині підготовки фахівців до здійснення освітнього менеджменту (М. Гриньова, А. Губа, Г. Єльнікова, О. Коберник, Л. Кравченко, В. Крижко, Л. Малаканова, Г. Сорокіна, Є. Хриков, А. Черниш та ін.).

Водночас теоретичні напрацювання щодо структурування змісту навчального матеріалу в практиці вищої професійної освіти досі не створюють цілісної картини і потребують подальших дослідницьких зусиль. Зокрема, існує смислова неузгодженість між трактовками самого поняття «структурування» по відношенню до змісту навчального матеріалу, визначенням специфічних рис відповідної діяльності у вищій школі порівняно з нижчими рівнями освіти тощо, що вказує на необхідність подальшого дослідження окресленої проблеми.

Структурування змісту навчального матеріалу, зазвичай, розуміють як виділення його логічної структури і акцентують увагу на з'ясуванні можливостей використання виокремлених логічних зв'язків з дидактичною метою. Водночас ми вбачаємо необхідність виявлення в ході структурування змісту навчального матеріалу найбільш важливих в умовах заданої навчальної ситуації характеристик цього матеріалу (не ігноруючи їхнього ціннісно-емоційного сенсу) і його подальшої раціональної організації, що дозволяє уникнути невмотивованих часових і діяльнісних затрат на його вивчення, забезпечити міцність запам'ятовування і ефективність оперування отриманими знаннями при вирішенні подальших навчальних та професійних завдань. Така точка зору зумовлена визнанням значущості емоційного контексту навчальної діяльності для отримання якісного навчального

результату, думкою щодо значної детермінованості характеристик навчального процесу у вищій школі професійними запитами, а також різномасштабністю інформаційних блоків, що виступають у якості навчального матеріалу і підлягають дидактичній обробці, яка забезпечує оптимальні можливості для його згортання, розгортання, ущільнення тощо.

Структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти, як окреме явище, у вітчизняній педагогіці детально не акцентоване, хоча його розрізнені аспекти зустрічаємо практично в усіх роботах з проблем професійної підготовки освітнього управлінця. Воно бачиться інтегративним процесом, що актуалізує і систематизує змістові, діяльнісні та особистісно-проективні аспекти освоєння навчального змісту відповідно до визначених навчальних цілей та особистих можливостей і потреб майбутнього менеджера, спираючись на загальні закономірності навчання та посилюючи індивідуальну спрямованість останнього.

У зв'язку з цим постає значущою також проблема особистості студента як суб'єкта освітнього процесу. Чим вищий освітній рівень він здобуває, тим більша міра самостійності йому делегується. Особливо це стосується саме дисциплін з менеджменту освіти, які мають однією з провідних цілей формування суб'єктності майбутнього фахівця – виконавця низки управлінських функцій у освітньому процесі і тим самим націлені на здійснення навчального співуправління зі студентами. Ми розуміємо під навчальним співуправлінням спосіб організації взаємодії викладача і студентів при вивченні дисциплін з менеджменту освіти, за якого студенти частково перебирають на себе функції викладача в управлінні аудиторною чи самостійною роботою в межах виконання програмних завдань дисципліни, що накладає відбиток в тому числі на структурування змісту цих дисциплін, надаючи йому яскраво вираженого праксеологічного сенсу. В контексті досліджуваної проблеми успішне здійснення навчального співуправління є чинником, що ініціює оновлення способів структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти з метою реалізації і розвитку в цьому процесі особистісно-професійного потенціалу майбутнього управлінця.

У другому розділі «**Дидактичні засади структурування змісту навчального матеріалу при підготовці майбутніх фахівців з менеджменту освіти**» акцентуються особливості навчального змісту дисциплін з менеджменту освіти і обґрунтовується потреба в розробці технології його структурування. Визначено дидактичні засади зазначеного структурування, а саме, методологічні підходи та принципи структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти; описується авторська технологія структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти, визначаються критерії її ефективності.

У змісті матеріалу навчальної дисципліни з менеджменту освіти нами виокремлюються такі його основні складники, як фундаментальний, варіативний і праксеологічний, що в процесі структурування утворюють діяльнісно-сміслову єдність і водночас презентують різноранговість

інформації, що вивчається, і її здатність виконувати у процесі пізнання функції опису, пояснення, припису, зв'язку.

Зміст навчального матеріалу дисципліни є неоднорідним за своїми характеристиками; він може розглядатися в декількох ракурсах: загальнопрофесійному, що має на меті, по-перше, відмежувати ту чи іншу дисципліну від споріднених, запобігати необґрунтованому дублюванню навчальної інформації, а по-друге, дозволяє уникнути змістового розриву між ними, здійснювати міждисциплінарні зв'язки, забезпечуючи, таким чином, цілісність і системність професійної підготовки, здатність фахівця розглядати ситуації своєї професійної діяльності якнайбільш різнобічно і об'єктивно; конкретно-дисциплінарному, згідно з яким загальний змістовий масив розподіляється на окремі теми, які акцентують увагу на провідних аспектах навчального змісту, презентують значення відповідних реалій у цілісній структурі професійної діяльності під тим кутом зору, який визначається предметом вивчення тієї чи іншої навчальної дисципліни, поєднуючись у змістові модулі, кожен з яких відображає певну комплексну ідею вивчення навчального матеріалу і реалізує найбільш значущі взаємозв'язки між темами; власне дидактичному, що узгоджує поставлені перед навчальною дисципліною і розподілені за змістовими модулями завдання та прийняті способи їхнього вирішення у навчальному процесі; безпосередньо-діяльнісному, що орієнтує як викладача, так і студента на виконання особистісно детермінованих дій, насамперед комунікативних, засобами яких індивідуалізується процес засвоєння навчального змісту, покликаний забезпечити формування професійних компетентностей майбутнього фахівця.

Відповідно до значущості і обсягу навчального змісту, що структурується, бачаться чинними чотири етапи структурування.

Аналіз фундаментальної навчальної інформації і вибір шляхів її засвоєння, що відповідають завданням вивчення дисципліни в загальному контексті підготовки менеджера освіти, розглядаємо як первинний, *інтердисциплінарний етап*, який вирізняється яскраво вираженою діалектичністю. Його завданням є, з одного боку, виокремлення певної дисципліни з освітнього менеджменту серед споріднених («Менеджмент в освіті», «Менеджмент ЗНЗ», «Основи освітнього менеджменту», «Управління навчально-виховним процесом», «Психологія управління», «Інноваційний менеджмент» тощо), розкриття лише їй притаманного змісту, постановку фундаментальних завдань, а з іншого, – акцентування тих елементів змісту, які відображають спільні для цих дисциплін явища, і пошук адекватних способів їхнього висвітлення задля формування загальнопрофесійних компетентностей майбутнього менеджера освіти.

Внутрішньодисциплінарний етап передбачає виокремлення в змісті дисципліни змістових модулів, кожен з яких являє собою відносно смостійну логічно завершену частину навчального матеріалу й зорієнтований на оволодіння певними компетенціями.

Внутрішньомодульний етап структурування змісту навчального матеріалу з менеджменту освіти зорієнтований на виокремлення в змістовому модулі окремих тем, що не лише розкривають його основне інформаційне наповнення, а й окреслюють обсяг матеріалу, доступний для вивчення на одній лекції чи/та одному практичному занятті. В умовах вищої школи це також важливо, оскільки в часі відповідає 1-2 тижневому проміжку для виконання аудиторної та позааудиторної роботи і відображає традиційний для вітчизняного вишу тижневий ритм занять, що, як показує досвід, має для студентів чимале організаційне значення. На внутрішньомодульному етапі відбувається основне узгодження теоретичних та практичних складників змісту навчального матеріалу, забезпечується їхнє оптимальне поєднання в навчальному процесі та добір форм діяльності, у якій має відбуватися їхнє освоєння і яка сама є джерелом інформації для вибудовування практичних аспектів такого освоєння.

Структурно-тематичний етап має важливе значення для керованості процесом навчання як постійної взаємодії викладання і учіння, що враховує специфіку певної навчальної ситуації, яка значною мірою залежна від характеристик її суб'єктів і може впливати на оперування навчальним матеріалом у контексті безпосередньої взаємодії. При вивченні дисциплін з менеджменту освіти однією з провідних ознак такої ситуації є значна міра самостійності тих, хто навчається, наявна в них здатність до індивідуально зумовлених способів опрацювання навчального змісту, що вимагає відповідного проектування дидактичного процесу в межах конкретної теми і заняття.

Проте успішна організація засвоєння студентами навчального змісту вимагає звертання до явищ більш високого концептуального порядку як підґрунтя системно-технологічного розроблення процесу структурування навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти, оскільки вона дозволяє надати навчальному процесу наукової вивіреності, логічної стрункості, а отже – гарантованості успішного результату. Йдеться про методологічні підходи та принципи структурування навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти, що позиціонуються нами як дидактичні засади цього процесу.

В якості провідних *методологічних підходів* до структурування змісту навчальних дисциплін з менеджменту освіти, що відображають сучасні уявлення про оптимальні способи організації навчання, виокремлюємо *системно-структурний*, що дозволяє розглядати навчальну дисципліну як цілісну структуру, утворену взаємопов'язаними і взаємозумовленими складниками; *особистісний*, який акцентує детермінованість структурування змісту навчальної дисципліни її особистісно-формульальним призначенням – впливом на особистість і через особистість як самоврядного суб'єкта для формування визначених професійних якостей майбутнього менеджера освіти; *компетентнісний*, що розкриває специфіку цілей навчання; *діяльнісний*, який вказує на механізми досягнення навчального результату – через залучення суб'єкта до відповідних видів діяльності; *акмеологічний*, що

націлює на реалізацію ідеї саморозвитку студента в навчанні як основи його професійного зростання; *праксеологічний*, яким підкреслюється вагомість особистого внеску студента – майбутнього менеджера до здійснення навчального процесу в його цілісному вигляді.

Виокремлено та деталізовано наступні *принципи* структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти: *єдності загального й окремого, теорії і практики*, який утілює відповідність зазначеного процесу провідним загальнодидактичним принципам; *етапності*, що передбачає виокремлення в навчальному матеріалі частин, які характеризуються смисловою і логічною єдністю; *оптимальності*, що орієнтує на всебічне врахування специфіки навчальної ситуації, її значущих об'єктивних та суб'єктивних характеристик; *поліфункціональності*, відповідно до якого кожний елемент навчального змісту повинен сприяти реалізації навчальною дисципліною максимальної кількості делегованих їй функцій; *відкритості*, який передбачає доповнення змісту навчальної дисципліни продуктами інформаційного, методичного, творчого пошуку суб'єктів освітнього процесу; *самоосвітньої зорієнтованості*, що означає пріоритетність цільових орієнтирів, пов'язаних зі становленням студентів як суб'єктів професійного саморозвитку і самоосвіти; *продуктивного самовираження*, що дає змогу кожному студентові стати суб'єктом навчального співуправління при вивченні дисциплін з менеджменту освіти.

На основі визначених дидактичних засад було розроблено технологію структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти, яка включає компоненти: *концептуально-цільовий, змістовий; процесуальний; оцінно-результативний* – та відображає функціональні взаємозв'язки між ними.

Концептуально-цільовий компонент включає методологічні підходи та принципи, на засадах яких відбувається структурування змісту навчальної дисципліни з менеджменту освіти, та конкретизує цілі, завдання, функції дисципліни в системі підготовки фахівця.

Змістовий компонент орієнтує на оптимальне поєднання фундаментального, варіативного та праксеологічного складників навчального змісту шляхом створення логічно-змістових конструкцій, що акцентують ключові моменти навчального змісту, практичне втілення і апробацію яких у різних формах організації навчальної діяльності при вивченні дисциплін з менеджменту освіти (аудиторні, позааудиторні, змішані; колективні, групові, парні, індивідуальні, ситуативно-неоднорідні) являє собою процесуальний компонент технології. Відмітною ознакою змістового компонента є залучення до процесу структурування змісту навчального матеріалу студентів у якості суб'єктів розроблення, конструювання та представлення в навчальну процесі і аналізу навчально-змістових структур різних типів. Розширення в такий спосіб змістових, процесуально-технологічних та особистісно-креативних меж викладання дисципліни на основі визначених методологічних підходів та принципів

структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти розглядаємо як одну з найвагоміших рис розробленої технології.

Результативно-коригувальний компонент технології передбачає перманентний аналіз і оцінку результатів освоєння навчального змісту відповідно до використаних способів його структурування і визначення теоретичних та практичних передумов зміни чи фіксації цього способу в дидактичному контексті дисципліни.

Оскільки провідною метою розроблення і застосування представленої технології є поліпшення ефективності вивчення дисциплін з менеджменту освіти, виокремлені критерії її ефективності відповідають узагальненій структурі передбачуваного навчального результату (мотиваційно-цільовий, когнітивно-діяльнісний та аналітично-проективний). Саме вони лягли в основу діагностичного інструментарію, за допомогою якого було організовано експериментальну перевірку розробленої технології.

У третьому розділі **«Експериментальне дослідження дидактичних засад структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти»** подано опис організації експериментальної перевірки розробленої технології структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти та проаналізовано його результати.

Відповідно з визначеними критеріями якості навчального результату вивчення дисциплін з менеджменту освіти («Менеджмент в освіті» та «Менеджмент загальноосвітнього навчального закладу») для констатувальної та контрольної оцінки досягнутого навчального результату було обрано показники, що відбивають особистісну готовність студента до успішної діяльності (зацікавленість, обізнаність, самостійність, особистісно-професійне самопрогнозування).

Було описано рівні ймовірного результату навчання: елементарний (студент має низьку мотивацію до освоєння дисципліни, слабо орієнтується в змісті навчального матеріалу, нездатний самостійно вирішувати навчальні завдання, нечітко уявляє подальше професійне самовдосконалення), низький (студент має деяку мотивацію до освоєння дисципліни, частково орієнтується в змісті навчального матеріалу, час від часу самостійно вирішує навчальні завдання, подальше професійне самовдосконалення уявляє фрагментарно), середній (студент має достатню мотивацію до освоєння дисципліни, загалом орієнтується в змісті навчального матеріалу, самостійно вирішує навчальні завдання на інтуїтивному і лише частково на теоретично-науковому та вивіреному практичному підґрунті, прогнозує подальше професійне самовдосконалення), високий (студент має значну мотивацію до освоєння дисципліни, добре орієнтується в змісті навчального матеріалу, постійно розширює обізнаність із теоретичним і практичним складниками дисципліни, самостійно вирішує навчальні завдання на усвідомленому теоретично-науковому та вивіреному практичному підґрунті, системно прогнозує подальше професійне самовдосконалення).

Констатувальний зріз проводився згідно з визначеними критеріями впродовж 1-2 занять з дисципліни; формувальний тривав фактично впродовж одного семестру (період вивчення дисципліни).

Основоположним змістом формувального експерименту було впровадження технології структурування навчального змісту дисципліни, розробленої на визначених дидактичних засадах.

У контрольних групах викладання дисципліни не передбачало спеціальної роботи зі структурування змісту навчального матеріалу відповідно до розробленої технології.

Після завершення формувального експерименту, що тривав упродовж одного навчального семестру, здійснювався контрольний зріз, у ході якого використовувалися дослідницькі методики, максимально наближені за інструментовкою до тих, що застосовувалися на констатувальному етапі.

Результати експериментального дослідження були належним чином упорядковані та проаналізовані шляхом якісної інтерпретації отриманих даних та їхнього кількісного узагальнення і порівняння за визначеними критеріями й шляхом виведення усередненого числового показника, що дав змогу схарактеризувати динаміку рівня успішності студентів при вивченні дисциплін з менеджменту освіти (табл. 1).

Зокрема, було з'ясовано, що в групах, де під час вивчення дисциплін «Менеджмент в освіті» та «Менеджмент загальноосвітнього навчального закладу» застосовувалась експериментальна технологія структурування змісту навчального матеріалу, якість навчального результату після формувального експерименту помітно зросла.

Таблиця 1

Динаміка успішності освоєння навчального змісту дисциплін з менеджменту освіти (констатувальний експеримент та заключний зріз)

Група	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень		Елементарний рівень		Всього, чол.
	чол.	%	чол.	%	чол.	%	чол.	%	
ЕГ	22	9,24	191	80,22	22	9,24	5	2,1	240
	78	32,76	142	59,64	19	7,98	1	0,42	240
		+23,52		-20,57		-1,26		-1,68	
КГ	24	10,08	187	78,54	19	7,98	8	3,36	238
	47	19,74	177	47,46	11	3,35	3	1,26	238
		+9,66		+7,15		-5,85		-3,25	
Разом									478

Загалом у експериментальній групі позитивні зрушення чи закріплення високих досягнень спостерігалися у 99,58% досліджуваних (239 осіб); лише 1 студент (із 5 на початку) в момент закінчення вивчення дисципліни залишилися на елементарному рівні, демонструючи при цьому окремі позитивні зміни відповідно до визначених показників.

У контрольній групі кількість таких студентів зменшилася з 8 до 3 осіб (на 3,25 %), причому, високий рівень було констатовано у 24 осіб на початку експерименту і у 47 – в кінці (позитивне зрушення на 9,66 %, 23 особи), тоді як у експериментальній групі таке зрушення становило 23,52 % (56 осіб). Таким чином, у групі, де застосовувалась експериментальна технологія структурування змісту навчального матеріалу, відзначалась стійка позитивна динаміка результату вивчення дисциплін з менеджменту освіти та значний і

істотний порівняно з контрольною групою приріст кількості тих, хто освоїв навчальний зміст на високому рівні.

Значущість отриманого результату була доведена шляхом обчислення критерію Пірсона.

Таким чином, експеримент засвідчив: застосування технології, розробленої з урахуванням визначених дидактичних засад структурування змісту матеріалу дисциплін з менеджменту освіти, забезпечило істотне підвищення ефективності їхнього вивчення.

Проведене теоретичне та експериментальне дослідження дало змогу зробити наступні **висновки**.

1. Забезпечення успішного функціонування української системи освіти вимагає сьогодні науково обґрунтованого поєднання професійних запитів щодо підготовки управлінських кадрів та можливостей навчального процесу в закладі вищої освіти.

З огляду на це, важливим є підвищення ефективності вивчення дисциплін з менеджменту освіти, які мають своєю стратегічною метою формування особистості майбутнього управлінця і вирішують завдання, пов'язані зі створенням теоретичного і практичного підґрунтя його особистісно-професійного становлення. В контексті професійної освіти ці дисципліни виконують теоретико-пізнавальну, світоглядну, культурологічну, аксіологічну, професійно-аналітичну, компаративну, соціальну, дослідницьку, проєктивно-організаційну, акмеологічну, особистісно-розвивальну функції, що реалізуються засобами освоєння

2. Структурування змісту навчального матеріалу розуміємо як виділення його логічної структури і з'ясування можливостей використання виокремлених у ньому логічних зв'язків, що має на меті запобігання невмотивованим часовим і діяльнісним затратам на його вивчення, забезпечення міцності запам'ятовування і успішності оперування отриманими знаннями при вирішенні подальших навчальних та професійних завдань.

Структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти бачиться інтегративним процесом, що актуалізує і систематизує змістові, діяльнісні та особистісно-проєктивні аспекти освоєння навчального змісту відповідно до визначених навчальних цілей та особистих можливостей і потреб майбутнього менеджера, спираючись на загальні закономірності навчання та посилюючи індивідуальну спрямованість останнього.

З'ясовано, що проблема структурування змісту навчального матеріалу окреслює один із важливих напрямів методичного пошуку і є предметом наукового розгляду педагогів, оскільки нероздільно пов'язана з такими важливими освітніми орієнтирами, як раціональність навчального навантаження та якість навчального результату. Традиційно вона розглядалась у контексті загальної освіти, проте на сьогодні є однією з активно досліджуваних у вищій освіті.

Констатовано, що на сьогодні цей напрям поліпшення якості результатів навчання плідно розвивається, проте безпосередньо структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти предметом наукового

дослідження досі не виступало, а її дидактичні аспекти залишалися переважно поза увагою дослідників, не знаходячи системного висвітлення.

3. Встановлено, що дидактичними засадами, на яких навчальний матеріал структурується найбільш раціонально щодо цілей, завдань і функцій дисциплін з менеджменту освіти, є методологічні підходи і принципи структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти як провідних при професійній підготовці менеджера.

Виокремлено та деталізовано наступні методологічні підходи до структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти: системно-структурний, особистісний, компетентнісний, акмеологічний, праксеологічний. Сформульовано та висвітлено принципи його структурування: єдності загального й окремого, теорії і практики; етапності; оптимальності; самоосвітньої зорієнтованості; поліфункціональності; відкритості; продуктивного самовираження.

На основі визначених дидактичних засад було розроблено технологію структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти, яка включає компоненти: концептуально-цільовий, змістовий; процесуальний, результативно-аналітичний.

4. З урахуванням узагальненої структури передбачуваного навчального результату вивчення дисциплін з менеджменту освіти обґрунтовано критерії його якості (мотиваційно-цільовий, когнітивно-діяльнісний та аналітично-проективний), виокремлено показники (зацікавленість, обізнаність, самостійність, особистісно-професійне самопрогнозування) та описано рівні (елементарний, низький, середній, високий) отриманого результату навчання, що дало змогу проаналізувати ефективність застосування розробленої технології структурування змісту навчальних дисциплін з менеджменту освіти.

Засобами констатувального та формувального експерименту було здійснено перевірку ефективності технології, розробленої на визначених дидактичних засадах структурування змісту навчальних дисциплін з менеджменту освіти. У дослідженні були задіяні експериментальна (240 осіб) та контрольна (238 осіб) групи, що мали на початок дослідження статистично не значущі відмінності за визначеними критеріями. Отримані результати були належним чином упорядковані та проаналізовані шляхом якісної інтерпретації отриманих даних та їхнього кількісного узагальнення і порівняння за визначеними критеріями та шляхом виведення усередненого числового показника, що засвідчив більш значну динаміку рівня успішності студентів при вивченні дисциплін з менеджменту освіти в експериментальних групах. Значущість отриманого результату підтверджена шляхом обчислення критерію Пірсона, що дало змогу стверджувати: застосування визначених дидактичних засад структурування змісту матеріалу дисциплін з менеджменту освіти забезпечило істотне підвищення ефективності їхнього вивчення.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми і націлює на новий науковий пошук. Зокрема, актуальним бачиться вивчення потенціалу дисциплін з менеджменту освіти щодо формування професійних компетентностей, необхідних для реалізації Концепції «Нова українська школа», та шляхів його успішної реалізації в навчальному процесі.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНО В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

I. Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації:

1. Товстяк М. М. Формування змісту професійної підготовки майбутніх менеджерів освітніх закладів // Витоки педагогічної майстерності» : Зб. наук. праць. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. – Вип. 14. – С. 278–282.

2. Товстяк М. М. Дидактичні проблеми структурування навчальної інформації при підготовці магістра з управління навчальними закладами // Витоки педагогічної майстерності»: Зб. наук. праць. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2016. – Вип. 17– С. 190–195.

3. Товстяк М. М. Формування професійної готовності менеджера освітньої галузі в умовах магістратури // Рідна школа. – 2016. – № 11-12. – С. 67–72.

4. Товстяк М. М. Особенности содержания и принципы структурирования учебного материала дисциплин по менеджменту образования в магистратуре педагогического вуза // (The uniquenesses of the content and principles of structuring the learning material of the management education disciplines at graduate pedagogical university) «The scientific heritage» Editorial board address: Budapest, Kossuth Lajos utca 84, 1204; 2016. – С. 34–39.

5. Товстяк М. М. Технологічні аспекти структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти : Зб. наук. пр. – Х. : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2017. – Вип. 43. – С. 263–274.

6. Товстяк М. М. Навчальна мотивація як один з дидактичних орієнтирів при створенні робочої навчальної програми дисциплін з менеджменту освіти // Молодий учений. – 2017. – № 9. – С. 34–38.

II. Опубліковані праці апробаційного характеру:

7. Товстяк М. М. Особливості формування психологічного клімату в учнівському колективі // Наукові здобутки студентів і магістрів – освіті ХХІ століття: Матеріали всеукр. конф. (15 березня 2012). – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2012. – С. 286–288.

8. Товстяк М. М. Метод проектів як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів // Проблеми відтворення та охорони біорізноманіття України: Матеріали наук.-практ. конф. (19-20 квітня 2012). – Полтава : Астроя, 2012. – С. 75–76.

9. Товстяк М. М. Роль недільних шкіл у духовному розвитку дитини // Викладання релігійної історії та християнської етики в загальноосвітніх закладах. Матеріали всеукр. наук.-практ. семінару (9 квітня 2013). – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. – С. 67–68.

10. Товстяк М. М. Конкретизація умов професійного цілепокладання майбутнього керівника начального закладу під час вивчення дисциплін із менеджменту освіти // Педагогіка і психологія: методика та проблеми практичного застосування. Матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (16-17 грудня 2016). – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2016. – С. 45–48.

11. Товстяк М. М. Психоемоційні аспекти структурування змісту навчального матеріалу при роботі зі студентами, що пережили кризові ситуації // Інноваційний університет і лідерство: сучасні виклики, концепти, моделі. Матеріали міжнар. наук.-практ. семінару: (9-10 грудня 2016 р.). – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2017. – С. 45–48.

АНОТАЦІЇ

Товстяк М. М. Дидактичні засади структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.09 – теорія навчання. – Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди МОН України. – Харків, 2018.

Структурування змісту навчального матеріалу дисциплін з менеджменту освіти розглядається як раціональна організація змісту навчального матеріалу зазначених дисциплін з урахуванням вимог до майбутнього суб'єкта управління, що повинні відобразитися в процесі його професійної підготовки шляхом актуалізації відповідних особистісних якостей дидактичними засобами і сприяти реалізації основних функцій зазначених дисциплін. Встановлено, що дидактичними засадами, на яких навчальний матеріал структурується найбільш раціонально щодо цілей підготовки менеджера загалом та функцій, що їх виконують окремі дисципліни з менеджменту освіти, є методологічні підходи (системно-структурний, особистісний, компетентнісний, акмеологічний, праксеологічний) та принципи (єдності загального й окремого, теорії і практики; конструктивності; етапності; оптимальності; самоосвітньої зорієнтованості; поліфункціональності; творчості; продуктивного самовираження).

На основі з'ясування узагальненої структури навчального результату вивчення дисциплін з менеджменту освіти встановлено критерії його якості: мотиваційно-цільовий, когнітивно-діяльнісний та аналітично-проективний, що дало змогу експериментально перевірити і довести ефективність розробленої технології структурування змісту матеріалу дисциплін з менеджменту освіти.

Ключові слова: дидактичні засади, зміст навчального матеріалу, структурування, навчальна дисципліна, менеджмент освіти, викладач, студент, майбутній менеджер.

Товстяк М. М. Дидактические основы структурирования содержания учебного материала дисциплин менеджмента образования. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.09 – теория обучения. – Харьковский национальный педагогический университет имени Г. С. Сковороды МОН Украины. – Харьков, 2018.

Структурирование содержания учебного материала дисциплин по менеджменту образования рассматривается как рациональная организация

содержания учебного материала указанных дисциплин с учетом требований к будущему субъекту управления, которые должны учитываться в процессе его профессиональной подготовки путем актуализации соответствующих личностных качеств дидактическими средствами и способствовать реализации основных функций указанных дисциплин. Установлено, что дидактическими основами, на которых учебный материал структурируется наиболее рационально относительно целей подготовки менеджера в целом и функций, которые выполняют отдельные дисциплины по менеджменту образования, являются методологические подходы (системно-структурный, личностный, компетентностный, акмеологический, праксеологический) и принципы (единства общего и частного, теории и практики; конструктивности; этапности; оптимальности; самообразовательной ориентированности; полифункциональности; творчества; продуктивного самовыражения).

На основе выяснения обобщенной структуры учебного результата изучения дисциплин по менеджменту образования установлены критерии его качества: мотивационно-целевой, когнитивно-деятельный и аналитически-проективный, что позволило экспериментально проверить и доказать эффективность разработанной технологии структурирования содержания материала дисциплин по менеджменту образования.

Ключевые слова: дидактические основания, содержание учебного материала, структурирование, учебная дисциплина, менеджмент образования, преподаватель, студент, будущий менеджер.

Tovstiak M.M. Didactic principles of structuring the content of the educational material of disciplines from the management of education. – Manuscript.

Thesis for the Candidate Degree in of pedagogical sciences, specialty 13.00.09 – Theory of Training. – Kharkiv National Pedagogical University named after G. S. Skovoroda of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2018.

The structuring of the content of the educational material of the disciplines from the management of education is considered in the thesis as a rational organization of the content of the educational material of these disciplines, taking into account the requirements for the future subject of management, which should be reflected in the process of his professional training by updating the corresponding personal qualities by didactic means. The author established that the didactic principles on which the educational material is structured most rationally in relation to the objectives of training a manager in general and the functions performed by separate disciplines in the management of education are the principles and criteria for structuring the content of the educational material of the disciplines of management education as leading in the professional training of the manager.

The following principles of structuring the content of educational material on the management of education are singled out and detailed: the unity of the general

and the separate, theory and practice; constructiveness; optimality; self-orientation; polyfunctionality; activity; creativity; productive expression.

On the basis of the determined didactic principles, the didactic model of the discipline "Management of a general educational institution" was developed, which includes the components: motivational-target, structural-content; praxis estimated and productive; given their essential and functional characteristics. It was noted that a special role in the study of educational management disciplines is played by the praxeological component, which involves the inclusion of the content of the discipline of the students as independent, professionally oriented, experienced in the self-organization of educational activity of people, subjects of the educational process to the didactic embodiment of the educational discipline. On the basis of the above, the essence of the phenomenon of didactic co-administration is specified, which accumulates the unique possibilities of teaching subjects in management education in the conditions of the magistracy due to the specific features of the student – his preliminary training, professional orientation and acquired and expanded means of master's training life experience.

By defining the generalized structure of the educational result of studying the disciplines of management of education, criteria of its quality have been developed: motivational-target, cognitive-activity and analytical-projective, which in the future made it possible to analyze the measure of the success of the chosen method of structuring the contents of the discipline material from the management of education.

The results of the experimental study were properly arranged and analyzed by qualitative interpretation of the obtained data and their quantitative generalization and comparison according to the determined criteria and by deducing the averaged numerical indicator, which enabled to characterize the dynamics of the level of students' success in studying the disciplines of management of education in experimental groups as more positive than in control groups. The significance of the result obtained is confirmed by calculating the Pearson criterion, which confirms that the application of certain didactic principles of structuring the content of discipline material from the management of education has significantly increased the effectiveness of their study.

Key words: *didactic principles, content of educational material, structuring, educational discipline on education management, teacher, student, future manager.*

Підписано до друку 3.05. 2018 р.
Формат паперу 60x84/16.
Папір офсетний. Друк трафаретний.
Ум. друк. арк. 0,9 Наклад 100 пр. Зам. 13115.

Видавець і виготовлювач ТОВ «АСМІ».
36011, м. Полтава, вул. Міщенка, 2.
Тел./факс: (0532) 56-55-29.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
Серія ДК №4420 від 16.10.2012 р.